

Vrede met een lont

Op 27 mei zijn de Colombiaanse presidentsverkiezingen. Spannend, want het is de vraag hoe lang het **vredesakkoord** met de FARC zijn sussende werk nog doet. Als beloftes niet snel worden nagekomen, slaat de vlam in de pan. De *VPRO Gids* zocht oud-strijders in Colombia op.

TEKST EN FOTO'S KARIN ANEMA

STEEDS meer mensen genieten van Colombia als nieuwe toeristische bestemming. De burgeroorlog is abstract geworden, maar onder het laklaagje smeult een vuur. Hoe zit het met de 7000 oud-FARC-strijders die de maatschappij weer in moeten nu ze hun wapens hebben ingeleverd? Ik reis af naar de Cauca-vallei, kort geleden een van de haarden van het conflict. Aan een muur hangt een verschoten FARC-affiche met het fonetisch gespelde 'Bibe Colombia' ('Leve Colombia'). Veel guerrilla's kwamen als kind bij de FARC en weten alles van wapens, maar heb-

ben weinig of geen scholing. Achter op een motor rijd ik door de corridor van het drugstransport naar een van de transitiekampen, hoog in de bergen, waar de ontwapende FARC-strijders zich voorbereiden op terugkeer in de maatschappij. We passeren legerposten die officieel hun veiligheid garanderen. Maar de plaatselijke bevolking vreest hen vanwege eerdere wandaden. 'Diezelfde mensen beschermen ons nu zogenaamd,' zegt indianenleider Hernán, die we bij de legerpost tegenkomen. In transitiekamp La Elvira, waar 470 oud-strijders een jaar geleden aankwamen, zijn

maar weinig mensen. Op puppy's, baby's en een handvol strijders na zijn de meesten vertrokken. Pacho (40), een hoge commandant: 'Wij hebben ons aan onze afspraak gehouden om de politieke weg te volgen: woorden in plaats van wapens. Omgekeerd, hebben we niet de grond voor onze gemeenschap gekregen die de overheid ons beloofde.' Gedemotiveerd zijn veel oud-strijders vertrokken naar familie, cocaplantages, illegale mijnen of gewapende groepen, terwijl ze daarmee hun rechten op geld, een dak, eten en medische zorg verspelen.

Wat verwachten de nog aanwezige oud-strijders van hun nieuwe leven? Mario (32): 'Als ik wakker word, weet ik niet wat ik moet doen. Er is geen grond, er zijn geen landbouwprojecten.' Toch wil hij hier blijven om te strijden voor een voorbeeldcoöperatie met een moestuin en een kippen- en varkenshouderij. 'Een soort commune met politieke motieven, los van de buitenwereld.' Hij is een van de weinige oud-strij-

ders die politieke idealen heeft. Ook commandant Amanda (40), ooit als student gerekruteerd op de universiteit, wil een politiek leider zijn voor de Farianos, zoals oud-strijders van de FARC worden genoemd. 'Onze strijd was bittere noodzaak. Het enige probleem was dat we in een vicieuze cirkel zaten van oog om oog, tand om tand.'

Vergiffenis

Maar de meeste strijders hebben geen politieke idealen en zijn bij de FARC gekomen om te ontsnappen aan de bittere armoede en ellende thuis op het platteland en aan het geweld van de paramilitairen. Binnen de FARC was alles gratis en ze dachten er te kunnen studeren.

Allen maken zich zorgen over nieuwe gewapende groepen op dertien kilometer afstand. Ze hebben altijd het gevoel achtervolgd te worden. Voor velen was het neerleggen van de wapens heel emotioneel. Ongewapend voelen ze zich naakt. Zonder uniform zijn ze ineens net zo gewoon als ieder ander. De wapens waren onderdeel van de FARC-familie, waar ze vanaf hun tienertijd hun militaire opvoeding kregen. Zoals commandant Pacho: 'Hoe moeten we ons nu verdedigen tegen de gewapende groepen? Mijn wapens en mijn kameraden zijn mijn vrienden.' Hij droomt van een carrière als landbouwkundige. 'Maar,' zegt hij, 'ik heb alleen een beetje lagere school.' Hardop droomt hij van een carrière in vredessporten, zoals schaken en voetbal, samen met gewone dorpelingen.

Contact en verzoening met de slachtoffers zijn fundamenteel voor de vrede. Op een bijeenkomst werden ze geconfronteerd met de verhalen van slachtoffers van de paramilitairen en de FARC. De FARC – vooral gevreesd om afpersingen en ontvoeringen – legde de redenen van haar strijd uit en vroeg om vergiffenis, iets wat de paramilitairen – gevreesd om hun gruwelijke moorden – niet deden. 'Vergeven betekent voor mij ook rust en bevrijding,' zegt Pacho. Maar Mario fluistert: 'Wat hebben we gedaan?' Tegelijkertijd maakt hij zich boos dat er behalve de FARC nog geen derden berecht zijn, zoals het leger, bedrijven en hoge ambtenaren die de gewapende groepen hebben gefinancierd. Hoewel dit in het vredesakkoord is afgesproken, is het zeer de vraag of dit nog gaat gebeuren en of de gevestigde orde wel vrede wil. Zo niet, dan is het vredesproces voor niets geweest en

zullen ze de wapens weer oppakken. Want veel oud-strijders voelen zich overlever én slachtoffer van de staat. 'Door de paramilitairen heb ik geen onderwijs gehad en leefde mijn familie in armoede,' zegt Mario.

Plattelandshervorming

Achter op de motor bij Alonso daal ik af naar de vallei. Van het tijdelijke minimuminkomen dat hij van de staat krijgt, heeft hij een motor gekocht om bij te verdienen. Hij heeft een eenvoudige droom: geen honger, een huisje en een lapje grond. En dat zijn kinderen straks kunnen studeren en goede mensen worden. Voorlopig volgt hij in het kamp een cursus voor bewaker. We stoppen opnieuw bij indianenleider Hernán. Een van de belangrijke punten van de vredesovereenkomst is integrale plattelandshervorming. Kleine boeren zouden met subsidie hun cocateelt vervangen door het verbouwen van koffiebonen, maar die subsidie hebben ze nog niet gekregen. 'We hebben uien en tomaten alleen nog voor eigen gebruik. De rest is coca.' Hij maakt zich zorgen over 'vreemden' die hier met wapens rondlopen. In de bergen zijn verstopte wapenopbergplaatsen van alle partijen. 'Op internationaal niveau denkt men dat de oorlog over is. Ook al is het nu relatief kalm, het is nog steeds oorlog. Het kan elk moment exploderen.'

Terug in de bewoonde wereld is zichtbaar hoe 53 jaar oorlog, waarin afwisselend de paramilitairen en de FARC de macht had-

In de bewoonde wereld is zichtbaar hoe 53 jaar oorlog het sociale weefsel kapot heeft gemaakt

den, het sociale weefsel kapot heeft gemaakt. Ooit verbouwden de boeren in Cauca mango en koffie en maakten vrouwen de beste kippensoep voor hun familie. Nu zijn er weduwen, alleenstaande moeders, wezen en ontheemden. Drugshandel, cocateelt en (kinder)prostitutie zijn vaak de enige uitweg. Ze hebben nooit rust gekend en zijn bang voor nieuwe bandietengroepen en neoparamilitairen. 'Er is nog steeds oorlog, maar nu gecamoufleerd met de vredesovereenkomst,' zegt een slachtoffer. Bovenal willen ze verzoening en opheldering over verdwenen naasten. 'Zonder waarheid en erkenning geen vergiffenis.' De re-integratie van FARC-strijders is niet nieuw: tienduizenden oud-strijders zijn hun de afgelopen vijftien jaar voorgegaan. Uit onderzoek blijkt dat het merendeel – zeker de mannen – terugvalt in waar het goed in is: zij sluiten zich aan bij gewapende bendes. Psycholoog Yanneth Rocío Rivera: 'Re-integratie in de stad is zeer moeilijk door gebrek aan werk.' Het platteland biedt door een krachtige inheemse cultuur meer kansen: via vergiffenisrituelen kunnen veel oud-strijders terugkeren naar hun gemeenschap en werk krijgen. ▶

Commandant Amanda in kamp La Elvira

Onderhandelen

In Bogotá ontmoet ik oud-guerrilla's die als gedeserteerde of gevangene eerder de moeizame re-integratie hebben meege maakt. Het is op een vredesbijeenkomst waar hulpverleners willen leren van hun ervaringen. De oud-strijders vinden het hun verantwoordelijkheid om mee te werken aan verzoening. Ze zijn netjes gekleed, spreken toonloos en snel. Het invullen van formulieren gaat soms moeizaam. Naar de buitenwereld verzwijgen ze dat ze guerrillero zijn. Uit veiligheidsoverwegingen hebben de meesten een nieuwe naam aangenomen, die tegelijkertijd een nieuw begin markeert. Hun achtergronden stemmen overeen: als wees of verschoppeling zochten ze hun toevlucht bij guerrillagroepen. Sommigen wilden belangrijk worden. De weg naar re-integratie was er één vol obstakels. Een baantje als schoonmaker, straatveger of bewaker is al heel mooi. John Riaños (37) is een positieve uitzondering: hij doet nu administratief werk. Zijn droom is rechten studeren. Hij heeft twee kinderen. 'De kleine van negen jaar weet niets van mijn verleden. Ze heeft mogelijkheden die ik niet heb gehad. De oudste van vijftien kent mijn verleden wel.' Hij hoopt dat zijn kinderen hem later zullen vragen hoe ze vooruit moeten komen om een vak te leren. En dat ze niet voor het grote geld koken en drugs gaan verkopen. Terug in de maatschappij is hij gevoeliger geworden en heeft hij geleerd om te onderhandelen. 'Vroeger wilde ik alleen intimideren.' Hij

vindt zich noch dader, noch slachtoffer. 'Voor de verzoening zijn slachtoffers en oud-strijders hetzelfde.' Daar is Carlos Eduardo, professor in vredesprocessen, het mee eens. Het belangrijkste, zegt hij, is om problematische jongeren géén etiket (FARC, paramilitair, slachtoffer, of ontheemd, et cetera) op te plakken, maar samen te laten sporten, musiceren en toneel te laten spelen.

Botten

Er zijn slachtoffers die een ex-paramilitair helpen. En slachtoffers die daders in de gevangenis opzoeken om erachter te komen waar de botten van hun geliefden liggen, vertelt Helena van vredesonderzoekscenrum Cinep. Weer andere slachtoffers hebben een soapserie over Escobar gemaakt. Uiteindelijk, zeggen velen, is iedereen in Colombia slachtoffer. Vluchteling Omar: 'Je kent de achtergrond van een dader niet: je weet niet wat hij heeft meege maakt – misschien kon hij niet anders. Veel hangt af van de politieke omgeving waarin je bent opgegroeid. Heersten de paramilitairen er? Of juist de FARC? Wel willen we erkenning. We zien de daders iedere zondag naar de kerk lopen. Voor hen is er niets veranderd. Terwijl wij alleen onze wonden kunnen likken. Er is zo veel haat... Maar ook de daders zijn een soort slachtoffers: ook zij waren kinderen toen de oorlog in 1952 begon.' De oud-strijders die ik hier spreek, wonen in de uitgestrekte krottenwijk van Bogotá,

Presidentsverkiezingen, 27 mei

Zestig procent van de Colombianen stemt niet, maar de laatste weken voor de verkiezingen zijn er diverse opiniepeilingen. Omdat de media volledig in handen zijn van de machthebbers, die nauwe banden hebben met de politieke elite, worden de resultaten van de enquêtes ten gunste van de rechtse kandidaat Iván Duque gemanipuleerd. Duque is de spil van de Democratische Centrum Partij en links ziet hem als een marionet van ex-president Uribe (tot 2010). Duques verkiezingscampagne wordt gesteund door onder meer de elite, het leger en de industrie. Hij hekelt het vredesakkoord, wil dat aanpassen en hij wil af van de vredesrechtspraak. Het is de verwachting dat Duque naar voren wordt geschoven met behulp van nepnieuws en manipulatie. Als belangrijkste kanshebbende, linkse tegenkandidaat geldt Gustavo Petro. Hij bepleit juist naleving van het vredesakkoord. Bovendien wil hij de economie verduurzamen, onderwijs gratis maken en ecotoerisme stimuleren.

Er is weinig werk voor oud-strijders, sommigen worden schoonmaker

waar vooral ontheemden wonen, gevlucht voor de gruwelijkheden op het platteland. Maar een taxichauffeur verwoordt zonder blikken of blozen het gevoel van veel andere stedelingen: 'Oorlog? Nee, daar hebben we niets van gemerkt. Het vredesakkoord? Natuurlijk heb ik tegen de vrede gestemd. De guerrilla leeft gratis in de transitiekampen. Wat dat wel niet kost. De regering doet ook niets. Er zal hier nooit iets veranderen, alles is nep.' Hij staat niet alleen: de conservatieve kerken, de elite en de middenstand hebben zo veel belangen bij de oorlog – en zo veel te verliezen – dat ook zij 'nee' hebben gestemd. 'Wil er werkelijk iets veranderen,' zegt rechter Mariela Murcia Martínez, 'dan zijn de verkiezingen in het voorjaar fundamenteel. Bovendien moeten er internationale waarnemers komen.'